

Екологично земеделие

Визията на „Грийнпийс“ за храна и земеделие

Май 2015 г.

GREENPEACE

Предговор: Храна за живот

Храната е живот. Това, което отглеждаме и ядем, поддържа тялото ни. Укрепва общността, към която принадлежим. Определя, може би повече от всичко друго, нашето съществуване – като хора.

Същевременно, хранителната ни система не работи. Потребителите вече не се доверяват на това, с което се хранят. Много фермери се борят с бедността. Недохранването и затлъстяването имат пагубен ефект, дори когато - на пръв поглед - всичко изглежда наред. Ден след ден, милиони хора по целия свят продължават да гладуват.

Екологичното земеделие комбинира модерната наука и иновациите с уважението към природата и биологичното разнообразие. Този модел осигурява здравословни земеделие и храна. Защишава почвата, водата и климата. Не замърсява околната среда с химически суровини и не използва генно-модифицирани култури. Поставя хората и фермерите – потребителите и производителите – в самото си сърце, вместо корпорациите, които в момента контролират храната ни.

Визията на „Грийнпийс“ за храна и земеделие описва значението на екологичното земеделие и как това значение може да бъде обобщено в седем всеобхватни, взаимозависими принципа. Тези принципи се основават на все по-голям брой научни доказателства за агроекологията (Altieri, 1995 г.)

Считаме този модел на земеделие за ключова – но в никакъв случай единствена – съставна част на по-широка нова екологична хранителна система. Тя е неразривно свързана с потреблението на храна и генерирането на отпадъци, човешкото здраве и правата на човека, равенството в разпределението на ресурсите, както и много други елементи на производството и потреблението на храна. Всички тези аспекти трябва да бъдат разгледани.

Значителен напредък е постигнат през последните няколко десетилетия. Понятия като „органично движение“, „движение locavore [местно произведена храна]“, и „хранителна независимост“ са се развили, за да оспорят преобладаващия вредящ промишлен земеделски модел. Сега е моментът да стигнем по-далеч. Ново движение се формира около екологичното земеделие, основаващо се на агроекологията. То набира значителна международна подкрепа и инерция.

„Грийнпийс“ е част от това растящо движение. Ето защо този доклад не изключва други възгледи за аспектите на агроекологията, върху които трябва да се фокусираме. Целта на доклада е да подчертае проблемите, във връзка с които виждаме най-големите предизвикателства и най-обещаващите решения.

Селски, социални и потребителски движения, еколози, учени, както и много други са били от основна важност за създаването на подкрепа за агроекологията. La Via Campesina, Латиноамериканското научно дружество по агроекология (SOCLA), мрежата на Pesticide Action и други успешно работят по различни аспекти на проблема. В същото време, в академичните среди и международни институции като например регионалните офиси на Организацията на ООН за прехрана и земеделие (FAO) и консорциумът CGIAR - глобално партньорство, което обединява организации, занимаващи се с изследвания за сигурно бъдеще на храната – продължават допълват доказателства към нарастващия обем от научни изследвания в областта на агроекологията.

Ние сме убедени, че съществува солидна обща визия за екологично земеделие в рамките на този широк спектър от подходи и фокуси. Ако работим заедно, можем да създадем хранителна система, която предпазва, поддържа и възстановява разнообразието на живота на Земята – и в същото време се съобразява с екологичните граници.

Това е една визия за устойчивост, справедливост и продоволствена независимост; отглежда се безопасна и здравословна храна, за да задоволи основните човешки потребности; контролът върху храните и селското стопанство е в ръцете на местните общности, а не – на транснационалните корпорации.

Заедно можем да върнем храната ни към това, което тя винаги е била предназначена да бъде: източник на живот – за всички хора на планетата.

Рейес Тирадо,
Изследователски лаборатории на „Грийнпийс“,
Университет на Ексетер, Великобритания

Живеем с една
неработеща
система. Крайно
необходимо
е тя да бъде
заменена
възможно най-
скоро в полза на
всички хора и
планетата ни

Увод

Нужно е да видим само няколко на брой цифри, за да разберем, че нещо не е наред – почти един милиард хора си лягат гладни всяка вечер. В същото време, светът произвежда повече от необходимото количество храна, за да изхрани всичките седем милиарда от нас. Около един милиард хора са с наднормено тегло. Зашеметяващата стойност от 30% представлява количеството храна, която се изхвърля в световен мащаб.

Проблемът, пред който сме изправени днес не е свързан с производството на повече храна, а с производството на храна, където тя е най-необходима и по начин, който уважава природата. Настоящата система на индустриално земеделие не успява да постигне тези цели.

Междувременно, планетата страда значително. Ние експлоатираме повече ресурси, от колкото е допустимо и влошаваме плодovitостта на почвата, биологичното разнообразие и качеството на водата. Токсични вещества се образуват и натрупват в средата около нас. Нивата на количествата отпадъци нарастват. Всичко това се случва в контекста на промените в климата и увеличавания натиск върху намаляващите ресурси на планетата Земя.

Настоящата ни селскостопанска система зависи от използването на големи количества химикали, както и горива от полезни изкопаеми. Тя е контролирана от малко на брой големи корпорации, струпани в няколко части на света – най-вече в богатите, индустриализирани държави. Тя е силно зависима от няколко ключови култури, подкопавайки основата за устойчива храна и екологичните системи, от които зависи човешкият живот.

Тази земеделска система замърсява и вреди на водата, почвата и въздуха. Тя допринася до голяма степен за промените в климата и вреди на биоразнообразието, както и благополучието на земеделци и потребители. Тя е част от по-широкото понятие за нашата – проваляща се – хранителна система, която допринася за:

- Повишени нива на корпоративния контрол в някои региони на света, в резултат на което намалява контрола, позволяващ на фермери и потребители да имат право на избор по отношение на това как и къде е произведена храната, както и какво ядат
  - Високи нива на разхищаване на храната в хранителните вериги (вариращи между 20-30%), най-вече от загуби след прибиране на реколтата в развиващите се държави, както и изхвърляне на храна от търговците и потребителите в развитите държави (FAO, 2011a),
    - Големи площи и количества култури са посветени на храна за животни (приблизително 30% от всичката земя и 75% от земеделската земя), както и на биогорива (приблизително 5% от енергията от всички култури, (Searchinger & Heimlich 2015 г.),
  - Световна хранителна система, основана на монокултури, включващи няколко доходоносни култури, разпространяваща неустойчиви и нездравословни хранителни режими, които често не доставят необходимите хранителни вещества и причиняват както проблеми свързани с недохранване, така и с наднормено тегло
- Значителни отрицателни ефекти върху екосистемите, включително:
- опасни климатични промени (около 25% от емисиите на парникови газове са причинени от изменения в ползването на земята (IPCC 2014 г.) и замърсяване на въздуха,
  - земеделието вече се е превърнало в основен фактор, който допринася за недостига и замърсяването на водата в много региони по света; земеделието използва 70% от ресурсите на питейна вода ,
  - деградация на почвите, включително значително увеличаване на киселинността им поради прекомерната употреба на химически торове или загубата на органични вещества в почвата
  - загуби на биоразнообразие и агроразнообразие на всички нива, като се започне от генетичното разнообразие на култури на фермерско ниво до загубите на изобилието от видове на ландшафтно ниво

В допълнение към необходимостта да вземем отношение по проблемите, свързани със социална справедливост (например, липсата на равен достъп до ресурси сред фермерите – най-вече за жените фермери, намаляването на систематичното разхищаване на храна, и преминаването към по-здравословни хранителни режими), също така е необходимо да започнем прехода от настоящата проваляща се система за производство на храна към система, която е в съответствие с екологичното земеделие.

„Агроекологичните системи обикновено са многофункционални, разнообразни и взаимосвързани. Те поставят силен акцент върху целостта на околната среда и социалното благополучие.“

- (Scialabba и колектив, 2014 г.)

Визията на „Грийнпийс“ за екологично земеделие – седемте принципа

Екологичното земеделие е система за прехрана и земеделие, която следва принципите на агроекологията.

Екологичното земеделие не е просто съобразено с екологията; то е също така икономически изгодно. То зачита обществата и културите, от които е част. То е справедливо и използва систематичен подход.

Екологичното земеделие е разнообразно. Това е едно от най-големите му предимства - практиките, използвани в екологичното земеделие не са универсални, а специфични на местно ниво.

Екологичното земеделие може да се прилага в малки стопанства, както и в големи ферми. Екологично земеделие е разнообразно, базирано на голямо количество познания и с ниско съдържание на външни суровини и изкопаеми горива (Tittonell, 2013 г.). То изисква системен подход към селското стопанство от полето до регионалното ниво. То е разнообразно (по отношение на почва, вода, въздух и опазването на климата), но няма универсална рецепта за начина, по който този модел трябва да изглежда.

Въпреки разнообразието си, съвкупност от основни принципи при определянето на екологичната земеделска система могат да бъдат идентифицирани. Следващият раздел очертава седем принципа, които „Грийнпийс“ разпознава като фокус на промените, които трябва да направим в хранителната ни система.

Хранителна независимост.

Екологичното земеделие поддържа свят, в който производителите и потребителите, а не корпорациите, контролират хранителната верига. Този принцип се отнася до начина, по който храните са произведени, и от кого.

В настоящия момент, шепа корпорации контролират големи части от хранителната ни система – основаваща се на търсенето в един несвързан пазар за стоки. Принципът на хранителна независимост взема този контрол, за да го постави в ръцете на хората, които произвеждат, разпространяват и

консумират храната. Това гарантира, че земеделските стопани, общностите и хората имат правото да определят своите собствени хранителни системи.

Хранителната независимост признава ролята на жените, като гръбнак на селските общности, и историческата роля на жените в събирането и посяването на семена, като пазители на биологичното разнообразие и генетичните ресурси. Вземането на отношение по въпроси, свързани с равнопоставеността между половете е част от широкото понятие за хранителната независимост, за това кой контролира храната, която отглеждаме и ядем.

2

Ползи за фермерите и селските общности.

Екологичното земеделие подпомага безопасния, здравословен и икономически жизнеспособен поминък в селските общности и по този начин подкрепя развитието на селските райони и борбата с бедността и глада.

Едно от най-перверзните несъответствия на сегашната ни хранителна система е, че хората, които произвеждат храната ни - земеделски

производители, селскостопанските работници и рибари - често страдат най-много от бедност и липса на достъп до храна.

Доказателства от инициативи за екологично земеделие по целия свят показват, че екологичното земеделие - когато е достатъчно подкрепено от политически инструменти - може да бъде успешно средство за осигуряване на стабилни финансови ползи за дребните земеделски стопани. На свой ред, те биха облагодетелствали селските общности и биха постигнали напредък в защитаването на правата си за възнаграждение и сигурно препитание.

3

Разумно производство на храна.

За да се увеличи наличието на храна в световен мащаб, както и да се подобрят условията за живот в по-бедните региони, трябва да бъде намалено неустойчивото използване на храната, която отглеждаме в момента. Разхищаването на храна трябва да бъде намалено, както и консумацията на месо, а използването на земята за биогорива трябва да бъде сведено до минимум. Също така, трябва да постигнем по-високи добиви, където те са необходими - чрез използването на екологични средства.

Изхранването на световното население - което продължава да нараства и популационната му способност се увеличава - не е проблем свързан (само) с количеството на храна. Важният въпрос е къде и как да отглеждаме повече храна, както и къде е необходимо въвеждането на други промени. Необходимо е добивите да се увеличат в региони, където в момента те са много ниски поради бедност, липса на ресурси, деградация на почвата, и неадекватно използване на водата. В други части на света, трябва да бъдат намалени консумацията на месо, използването на обработваеми земи за биогорива, както и хранителните отпадъци.

В настоящия момент, корпорациите и политиците, които работят по създаването на закони, свързани с храната ни, упорито държат на увеличаване на добивите и считат това виждане за световна цел. Тази позиция засенчва истинското предизвикателство, пред което сме изправени - необходимо е да преосмислим как използваме храната, която произвеждаме - точно сега и в бъдеще. В една по-добра хранителна система, отглеждането на добитък по екологични методи ще може да се възползва от земеделската земя и ресурсите, които не са необходими за производството на храна за човека, и в същото време, драстично да намали количеството на продуктите от животински произход, които произвеждаме и потребяваме в световен мащаб. Справедливо разпределение, обаче, би означавало, че някои региони все пак ще да подобрят начина си на хранене с продукти от животински произход.

Сляпото увеличаване на добивите - на всяка цена, навсякъде по света - не е решение. Ако такава политика се прилага в САЩ, например, където голяма част от царевичката се отглежда за местни нужди от горива, то тя няма да помогне на земеделските производители в Африка или Азия. Екологичното земеделие ще създаде система, в която увеличаваме добивите в райони, където те са най-необходими - чрез използването на екологични средства.

4

Биоразнообразие. Екологичното земеделие се грижи за разнообразието в природата – от семената до храната в чиниите ни. То подобрява вкуса, културата на хранене и здравето.

Настоящият селскостопански модел насърчава монокултурите. Обширни територии са жертвани за отглеждането на генетично идентични растения,

биоразнообразието е малко, а убежище за диви растения или животни няма. Тези земеделски практики минимизират услугите, които една функционираща екосистема може да предостави, и оказват лошо влияние върху нашето здраве заради по-бедните хранителни режими и липсата на разнообразие от храни.

Екологичните земеделски системи правят точно обратното. Те поставят многообразието на природата в сърцето си. По този начин те не само защитават естествените местообитания, които са от жизненоважно значение за опазване на биологичното разнообразие, но също така оползотворяват това, което природата предлага в замяна: например, диво разнообразие и разновидности от различни семена на култури, кръговрат на хранителните вещества, регенерация на почвите и естествени врагове на вредителите.

Екологичното земеделие съчетава модерните технологии и знанията на земеделските производители за развиване на разнообразни съвременни сортове семена. Така фермерите отглеждат повече храна в един променящ се климат, без да подлагат биоразнообразието на риск чрез използването на генно модифицирани култури, или да го увреждат с пестициди.

5

Поддържане на здравето на почвата по устойчив начин и осигуряване на по-чиста вода.

Възможно е плодородието на почвата да бъде увеличено без използването на химикали. Също така, екологичното земеделие предпазва почвите от ерозия, замърсяване, и увеличаване на киселинното им съдържание. С увеличаването на органичните вещества в почвата, където е необходимо, можем да подобрим способността ѝ да задържа вода, както и

да предотвратим деградацията на земята.

Екологично земеделие обръща централно внимание на подхранването на почвата. То поддържа съществуващите или развива нови органични вещества в нея (например чрез компост и торове), и по този начин подхранва разнообразието от почвени организми. Екологичното земеделие също така има за цел да предпази кладенци, реки, и езера от замърсяване, както и да използва водата по най-ефективния начин.

Всичко това е от жизненоважно значение в една система, в която селското стопанство е най-големият потребител на прясна вода, както е в момента в световен мащаб, а в много региони - също и основен фактор, допринасящ за замърсяване на водата (замърсяването с азотни и фосфорни торове е една от най-големите заплахи за стабилността на живота на планетата (Steffen и колектив, 2015 г.))

6

Екологичен контрол на вредителите. Екологичното земеделие позволява на фермерите да контролират вредителите и плевелите – без използването на скъпи химически пестициди, които могат да навредят на почвата, водата и екосистемите ни, и здравето на фермерите и потребителите.

Токсичните химически пестициди представляват опасност, както за нашето, така и за здравето на планетата ни. За съжаление, индустриалният селскостопански модел е зависим от големи количества хербициди, фунгициди и инсектициди за самото му съществуване. Сегашната ни хранителна система въвлеча фермерите в скъпоструващи взаимоотношения с корпорациите, продаващи тези химикали, и ги „заклучва“ в порочния кръг, от който не могат да излязат.

7

Издръжливи хранителни системи. Екологичното земеделие създава издръжливост: то укрепва нашето селско стопанство и ефективно адаптира хранителната ни системата към променящите се климатични условия и икономически реалности.

Извличане на ползи от многообразието - отглеждане на различни култури на полско и ландшафтно ниво - е доказан и изключително надежден начин да направим нашето селско стопанство устойчиво на все по-непредвидимите промени в климата. Добре поддържаната почва, богата на органична материя, е много по-способна да задържа вода по време на суша и много по-малко склонна да ерозира при наводнения. Земеделските производители могат да се възползват от нея и по друг начин - ако земеделието е разнообразно, такъв е и потокът от приходи - гарантирайки сигурност в несигурни времена.

Една реконструирана хранителна система би могла да предостави много други начини за намаляване на емисиите на парникови газове в атмосферата и да ограничи изменението на климата. Кръговрата на хранителните вещества, биологичната фиксация на азот, и регенерацията на почвите ще намалят въглеродните емисии. И докато животновъдството играе ключова роля в агроекосистемите, производството и потреблението на животни ще бъде коренно променено. Всички тези фактори правят екологичното земеделие един от най-мощните инструменти, които имаме в борбата срещу изменението на климата.

Хранителната система, по начина, по който работи в момента, не е способна да осигури правото на храна на хората. Тази неработеща система не се грижи за биоразнообразието или за околната среда като цяло.

Кризата в селското стопанство засяга храната и земеделските производители. Отнася се и до това, което всеки един от нас решава да сложи в чинията си всеки ден.

Заключение: Възвръщане на нашата храна чрез екологично земеделие

Как ние всички можем да допринесем за превръщането на тази неработеща система в екологична хранителна система, в сърцето на която са хората?

Всеки ден, поне три пъти на ден, ние сме изправени пред въпроса: какво да ядем?

За почти 1 милиард хора, това е болезнен въпрос с несигурен отговор.

Но, за много от нас – тези, които са достатъчно щастливи да могат да избират това, което ядат - това е възможност да действаме, за да започнем промяната, която смятаме, че трябва да се случи.

За разлика от много несправедливи ситуации в света, нашата неработеща хранителна система е много близо до нас, всеки ден: ние я усещаме, докосваме я, помириavamo я и я ядем по няколко пъти на ден. Тя касае храната, която ядем; хората, които я отглеждат; и как те я отглеждат. Кризата в земеделието ни засяга храната и производителите. Също така засяга това, което всеки един от нас решава да сложи на трапезата си всеки ден. В крайна сметка, както Майкъл Полън добре се изразява, „яденето е политически акт.“

Списъкът с нещата, които можем да направим като граждани, потребители или просто консуматори, е дълъг и вълнуващ.

Можем да започнем с това да решаваме каква храна да купуваме и от къде, като разширяваме по-малко и намаляваме консумацията си на месо. Нещо просто, което можем да правим е да опознаем фермерите, които произвеждат храната ни, да слушаме историите им и да се вдъхновяваме от страстта им за отглеждането на храната, която ядем. Посещаването на фермерски пазари, или купуването на свежи продукти директно от фермата, са примери за лесни начини, по които да придадем облик на храна ни, знаейки кой я произвежда и от къде е дошла. Също, можем да се вдъхновим, за да направим повече промени в режима си на хранене – от майстор-готвачи като Jamie Oliver, Myke “Tatung” Sartou, и Aquilles Chavez, които ни предоставят с изобилие от съвети и рецепти за приготвянето на избраната от нас храна по по-устойчив начин.

В допълнение, можем да компостираме въщи или да отправим запитване към нашите училища, градове и села, да употребяват (намаленото количество) остатъци от храната ни за компостиране. Компостирането е акт на трансформация от отпадък в ценен ресурс, който обогатява нашите почви и им дава повече живот. Също така е акт на трансформация с потенциал да преобрази хранителната ни система и почвите ни за по-добро бъдеще.

И накрая, можем да се опитаме сами да отглеждаме храната си чрез засаждането на билки на нашите балкони и тераси, присъединявайки се към градски ферми и квартални градини, или чрез създаването на градина в училищата на децата ни. Има много начини да започнеш, от лесни до по-амбициозни. Всички малки действия, свързани с отглеждането на храната ни, са вдъхновяващи и носят удовлетворение. Отглеждането на собствената храна ни доближава до чудото на това как водата, слънцето и почвата работят заедно за да предоставят храната, която ни дава живот. Само това може да бъде революционно начало за промяната, от която хранителната ни система се нуждае.

Повече примери за простите неща, които можеш активно да направиш, за да промениш хранителната ни система и да бъдеш част от хранителното движение, могат да бъдат

намерени на www.obichamhranatasi.org

Въпреки това, още много неща трябва да се случат в политиката, както и на нивото на частния сектор, разбира се.

„Грийнпийс“ настоява частните компании, правителствата, дарителите и благотворителните фондации и филантропи, да изместят инвестициите и политическата си подкрепа от индустриалното към екологичното земеделие.

Това означава, например, правителствата да спрат да разрешават и субсидират широкоразпространеното използване на потенциално вредни химикали в нашите ферми. Благодарение на мобилизацията на хора в Европа за спасяване на пчелите и други опрашители от излагането им на вредни пестициди, както и показаните от учени влияния на тези пестициди, ЕС вече стартира налагането на ограничения в използването на някои вредящи на пчелите пестициди.

Финансирането, което идва от донори и филантропи в подкрепа на индустриалното земеделие, подхранва неработещата хранителна система. Това трябва да се промени. Ярки екологични земеделски примери от целия свят, както и няколко резюмета в този доклад, показват, че истински и работещи алтернативи са тук. Но, екологичното земеделие и агроекологията имат нужда от подкрепа, за да се разрастнат. В момента, агроекологията получава само около 5% от световното земеделско финансиране на научноизследователска и развойна дейност, докато 95% от тези средства се харчат за поддържане на настоящата неработеща, нечесна и вредяща хранителна система, и тези, които я контролират. Екологичното земеделие предлага по-добра, по-съвременна алтернатива, която защитава планетата и в същото време произвежда здравословна и вкусна храна за всички.

През последните години, пределите на разширяващото се индустриално земеделие достигат Африка. Новият алианс на Г7 за продоволствена сигурност и прехрана (G7's New Alliance for Food Security & Nutrition), както и благотворителни фондации като Фондацията на Бил и Мелинда Гейтс (Bill & Melinda Gates Foundation) напомнят инициативи, целящи да разпространят модел на индустриално земеделие, който облагодетелства големия корпоративен агробизнес за сметка на нуждите на дребните производители и селските общности. „Грийнпийс Африка“ вече разпространяват визията за екологично земеделие от гледна точка на икономическите му преимущества сред дарители и други спонсори на селскостопанското развитие, за да ги убедят да инвестират в този вид селскостопански практики. Инвестирането в знанията и уменията на фермерите, вместо в химични препарати, ще подобри тяхното икономическо благополучие и продоволствена сигурност; правителствата ще получават по-качествени резултати за парите, които инвестират, и ще напредват в развитието си към постигане на целите за намаляване на бедността .

За да променим неработещата световна хранителна система, необходимо е всички ние – потребители, почитатели на храната, фермери – да застанем зад екологичното земеделие като подкрепим компаниите, които вече го практикуват като настояваме финансирането да бъде незабавно пренасочено и правителствените политики да бъдат промени по такъв начин, че да стимулират крайно необходимото разпространение на екологичното земеделие по целия свят.

Понастоящем, „Грийнпийс“ води кампания за по-добри земеделски политики и финансиране в подкрепа на по-добра хранителна система в Европа, Мексико, Аржентина, Източна Африка, Индия, Китай, Япония, Бразилия, и Филипините. Където и да си, има неща, които можеш да направиш, за да помогнеш на този призив за подкрепа на екологичното земеделие.

Селски, обществени и потребителски движения, еколози и академици все повече се обединяват зад споделяната ни визия: хранителна система, която защитава, поддържа и възстановява разнообразието от живот на Земята. Това е система, където безопасна и здравословна храна се отглежда, за да задоволи жизненоважните човешки нужди, както и където контролът върху храната и земеделието е в ръцете на местните общности, не на транснационалните корпорации. Това е система, в сърцето на която са хората и

A photograph of a family of three sitting at a table. The father is holding a baby, and the mother is smiling. There are various fruits like apples and oranges on the table in the foreground.

За да променим
световната неработеща
хранителна система,
всички ние -
потребители, любители
на храната, земеделски
производители -
трябва да застанем
зад еко-земеделието
като подкрепим
фермерите, които вече го
практикуват.

“Грийнпийс” е независима световна кампанийна организация, която работи за промяна на нагласите и поведението на хората, за да защити и опази околната среда и насърчи мира

GREENPEACE

Greenpeace International
Ottho Heldringstraat 5
1066 AZ Amsterdam
The Netherlands

greenpeace.org
greenpeace.bg

